

Deneme

Ahmet NARİNOĞLU

ANDIRINDA ÇARŞI PAZAR KÜLTÜRÜ

Andırının başta bir kasaba olduğunu bilelim. Kasaba kültürünün yoğun ve zengin yaşandığı Andırın çarşı pazarı, o nispette zengin ve renklidir. Bu renklilik ve zenginliğinin köklerine inelim. Köylüler, Cuma günleri Andırın'a gelirler; o günü seçme nedenlerini anlamlandırmaya çalışırsak; cuma namazını kalabalık cemaatle birlikte kılmak, bu vesileyle eş-dost ve akrabalarıyla buluşmak, hasret gidermek, kamu ile olan işlerini o güne ayarlamak, genel ihtiyaçlarını (alış-verişlerini) o güne tarihlemek, çarşayı baştan sona dolaşarak sosyal hareketliliği gözlemlemek gibi unsurları sıralayabiliriz. Bu vesileyle Andırın esnafları da kazançlarının yüksek olacağını hesaplayarak cuma gününe daha bir ehemmiyet verirler, müşteri memnuniyeti için hazırlık yaparlar.

Tarihsel süreç içerisinde, geriye gittiğimizde, Andırının eski adı "Enderun"dur. Enderun; İstanbul Topkapı Sarayında ilim tahsil edilen mektebin adıdır. Rivayet olunur ki; Yavuz Sultan Selim Mısır seferinden dönerken geçiş yolu üzerinde bulunan Andırın da otağ kurar. Zaman içerisinde merakına mucip olacak ki Andırınlı gençleri otağına davet ederek sohbetler gerçekleştirir.. Gençlerle yaptığı sohbetlerden hoşnut olmalı ki, zekâsı parlak gençlerin Enderun mektebine yazılması hususunda yetkililere emir verir. Enderun mektebine yazılan gençlerin geliş gidişlerinde ahalinin "Enderunlular geldi, Enderunlular gitti" yakıştırmalarıyla, zaman içerisinde Enderun olur, Andırın.

Andırın, Cumhuriyet döneminde göç vermesine rağmen, kültürel ve sosyal sahiplenmeler nedeniyle ve de coğrafi şartlar gereği bakir kalabilmiş ender yerleşim yerlerinden biridir. Hal böyle olunca, bu avantajları nedeniyle, zararlı dış etkileşimlerden kendini koruyabilmiş kadim ilçe olma özelliğini günümüze değin sürdürebilmiştir.

Andırının coğrafya olarak Çukurova ile Toroslar ve Anadolu yaylaları arasında/ geçit bölgesi olması, Andırın'ın tarihsel ve kültürel birikimlere sahip olmasına sebeptir. Bunu, eski medeniyetlerin kalıntılarından anlamaktayız. Mesela; Günümüze kadar birçoğu sapasağlam ayakta duran geçiş yollarındaki fiziki yapılar olan kaleler ve diğer ören yerlerinin yoğun olması gibi.

Geçmiş yıllardan, yakın zamana dek yaya ve hayvanlar kullanılarak süregelen konar-göçer kültürünün motorlu araçların 'var' olmasıyla yerini motorlu araçlara bırakmıştır. Dolayısıyla konar-göçerlik kültürü değişime uğrayarak yerleşik düzene yerini geçmiştir.

Abdülhamit Han'ın "İslahat fermanı" üzerine görevlendirilen Cevdet Paşa, bereketli Çukurova topraklarında verimliliğinin artırılması, ayrıca, yerli nüfus yoğunluğu politikasıyla toprakların işgalci güçlerin eline geçmemesi adına, Torosların yükseklerinde hayvancılıkla iştigal eden Türkmen/Yörük halkının Çukurova'ya iskanını gerçekleştirmiştir.

Neticede, dağlardan indirilen bir kısım Türkmenler, mümbit Çukurova topraklarını işleyerek hem zenginleştiler hem de zaman içerisinde şehir hayatına uyum sağladılar. Nihayetinde bereketli topraklara sahip olan Türkmenler, yayla geleneğinden de asla vaz geçmeyerek, geleneksel yaşamlarını sürdürmeye devam etmektedirler. Tabi olarak At, deve, gibi ulaşım araçları, yerini zamanımızın motorlu araçlarına bırakarak..

Ayrıca, geleneksel yaşam biçiminin kodları, -kültürel anlamda- bir şekilde, yeni kuşaklara aktarılmakta..

Andırını insan, ilçe merkezli olsun, köy merkezli olsun, alış-verişlerini kendi esnaflarından yapmayı tercih ederler. İlçenin geçimi çeşitlendirecek olursak, bir tarafta merkezde bordrolu kamu memurların harcamaları, diğer tarafta ise köylerden şehre inen tarım üreticilerinin girdileri ile belirginlik kazanmakta.

Andırının tarihten gelen bir pazar geleneği ve alışkanlığı var. Köyler, kırsal kesim üretimlerini pazara getirir ve ilk elden satar. Diğer taraftan eldeki mevcut ürünlerini yakın şehirlerin (Kahramanmaraş, Kadirli, Osmaniye, Kozan, Adana) pazarlarına götürerek değerlendirirler.

Andırın ulaşım kolaylığı nedeniyle çevre şehirlere daha kolay açılabilmekte. İlişkiler, etkileşimler sayesinde, alış-veriş kabiliyetlerini de hızla geliştirmekteler. Andırın ahalisini bu yönüyle, değerlendirecek olursak, “artık kapalı toplum olmaktan uzaklaşıyor” da diyebiliriz.

Andırının yaz mevsimindeki nüfusu, neredeyse dörde katlanmakta. Kış mevsiminde ise eğitim sürecinin dışında pek göç almaz; ancak yolların iyileşmesi, buna bağlı olarak ulaşım araçlarının artması, Kadirli-Andırın, Kahramanmaraş-Andırın yol güzergahlarında hareketlilik göstermekte. Bu durum, ileride Andırın nüfusunun kış aylarında da yoğunluk kazanacağını emaresi olsa gerek.

Andırın’ın genel oluşumu ve tarihi seyri böyle iken, çarşı-pazarda apayrı güzellikler de yaşanır. Şehirli- köylü buluşması, pazarcıların kaynaşması, muhabbetler, şakalaşmalar Pazar havasına zenginlik getirir. Yerleşik esnafılık da dededen, babaya; babadan da oğula geçerek esnaf geleneği ve kültürü sağlıklı bir şekilde devam ededurur. Bu, köklü esnaf geleneği ve kültürünün sağlıklı bir şekilde yaşaması demektir. Esnafların kadim geleneğini, ilçe ölçülerine göre baz alırsak, “ileri seviyededir” diyebiliriz.. Esnafın zenginliği, çevreye karşı farklı bakış ve ilişkileri de beraberinde getirir. İkinci husus, Andırın’da esnaflar birbirlerini tanırlar. Yakın ve sıcak iletişim, ilişki kurarlar. Kendi aralarında güçlü bir yardımlaşma sergilerler. Mesela; borç alır, borç verirler. Mal alır-mal verirler. Andırın halkıda çarşı-pazardaki esnafları iyi tanırlar. Halk ile esnaf birbirlerine oldukça sıcak ve samimi davranırlar. Ahali, vakit buldukça esnafların işyerlerinde zaman zaman vakit geçirirler. Tatlı sohbetler ederler. Ve hatta öyle ki, esnafın mekanı randevu yerine de

dönüşür. Ayrıca bir “emanetçi dükkanı” gibi de işlevi vardır dükkanların. Hele pazarın olduğu Çarşamba, Pazartesi ve Cuma günleri dükkanlar arı kovanı gibi hareketli olur.. Mesela; çarşı da birini aradığınız zaman hangi esnafa gittiği, nerede oturduğunu bilinir ya da söylenir.

Andırın da dükkanlar arasında kahvehaneler, çayhaneler vardır. Çay satanlar, yoğunluklu olarak esnafa çalışırlar. Esnaflar dükkanına uğrak verenleri, çay-kahve ısmarlamadan asla uğurlamazlar. Bunu bilen çay satıcıları da, söylenen miktarın fazlasını getirirler. Bilirler ki; çay gelene kadar ki süreç içerisinde yeni müşteriler eklenebilir.

Esnaf sadece çay ikram etmekle de kalmaz, yemek vb. ikramlarda da bulunur. Mesela; lokantaya götürür, yemek ısmarlarlar. Esnaflar (lokantacılar dahil), eskiden misafirlerini evlerine yatıya götürürlerdi, şimdilerde bu gelenek azalsa da süregelmekte.

Eski zamanları hatırlıyorum da Andırın da zengin bir lokanta varlığı göze çarpmaktaydı. Çoğu lokanta sulu yemek çeşitleriyle göz doldururdu. Lokanta esnafı da saygıdeğer, sevilen insanlardı. Halen öyle esnaflarımız çoğunlukta; ve fakat yeni nesil o eski lokantaları bilselerdi, şapka çıkartırlardı. Şimdilerde ne o eski lokantalar ne de o eski esnaf geleneği ve kültürünü tam olarak algılayabiliyoruz. Var olan şu ki; her şeye rağmen Andırınlı hemşerilerimiz birbirlerinin cenazelerine, düğünlerine; iştirak ederek sosyal dayanışmayı sıkı bir şekilde devam ettirmekteler. Kıvanç verici bir durum.

Andırının çarşı pazarlarında maskot insanlar dolaşır. Bazıları avarelik eder, bazıları boyacılık vesaire işler uğraşırlar. Aciz konumundaki bu kişiler zaman zaman esnaflara uğrak verirler ve esnaflardan harçlıklarını alırlar. Esnaflar bu kişileri gözetirler. Bu kişilerin esnaflardan harçlık almaları kesinlikle bir dilenme gerçeği değildir. Buna tatlı bir dayanışma olgusu diyebiliriz.

Esnafların bir başka özelliği; vakit namazlarını kaçırmamaları. Andırın esnafı, önemli bir mazeretleri yok ise vakit namazlarını pek kaçırmazlar. Şehrin diğer sakinleri ve şehre dışarıdan gelenler, vakit namazlarının öncesinde ve sonrasında sohbet etme imkanı bulurlar. Hele ki cami avlusu panayıra döner; kucaklaşmalar, dertleşmeler, hal hatır sormalar birbirini izler.

Andırında bazı günler daha bir önem kazanır. Cumaları alış-veriş anlamında yoğundur. Pazartesi ise kamu dairelerinde işi olanlar (Hükümet Konağı ve Adliye ve diğer) ister kendi, ister başkalarının işi için koşuştururlar. O günler hızlı insan trafiğine şahit olursunuz. Avukatlar, arzuhalciler yoğun olur. Kimi işlerinin halli için esnaflardan yardım isterler. Esnaflar da kendilerinden yardım isteyen vatandaşların önlerine düşerek seve seve yardımcı olmaya çalışırlar.

Çarşamba günlerinde ise çarşı –Pazar hareketliliği gözlenir. Her mevsim Pazar alış-verişi canlı ve zengin geçer. Seyrine doyum olmayan pazar da çokça yörenin doğal ürünleri satılır. Satıcılar, çoğunlukla köylü kadınlardır. Ürettikleri ürünleri satarlar.

Pazarda bağırma çağırma olmaz insanları rahat, rahat dolu, dolu alışverişini yaparlar.

Cuma günleri ise, yukarıda bahsettiğim gibi, civar köylerden gelen vatandaşlar ibadetlerini kalabalık cemaatle yerine getirmeyi, bir gelenek haline getirmişlerdir. Üstelik eksik ihtiyaçlarını o gün tamamlamayı adet edinmişlerdir. Cuma kalabalığı, Çarşamba kalabalığından farksız olur.

Hele kışla bahçesi ile caminin yan yana oluşu, bölgeyi daha bir kalabalıklaştırmakta.

Andırında çarşı Pazar ile kışla bahçesini ayırmak zor. Her esnaf mutlaka kışla bahçesine uğrar, serinlik alır, bir iki tanıdık görür. Muhabbet, selamlaşma, sohbet kışla bahçesinde yapılır. Zevkli vakit geçirirler.

Andırın çarşı pazarının ana cadde üzerinde ve ona bağlanan bir iki cadde üzerinde oluşu, herkesin birbirini tanıyanı hem kaynaşmayı getirir, hem de iletişimi, ilişki kurmasını sağlar. Bunun sonucunda da zengin bir canlı çarşı Pazar yaşanır.

Andırına gelen yabancı hiç zorluk çekmez. Kırk yıllık tanıdık gibi insanlar hemen kaynaşıverirler. Andırın'a “gelen ağlar, giden ağlar” derken insanın, esnafın, halkın sıcaklığını anlatmak isterlerler.